

Рогач І.М., Керецман А.О., Феґер О.В.

Особливості та тенденції кадрового забезпечення середнім медперсоналом в Закарпатській області

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», медичний факультет, м. Ужгород, Україна

ivan.rogach@uzhnu.edu.ua, angelika.keretsman@gmail.com, olga.feger@uzhnu.edu.ua

Рогач І.М., Керецман А.А., Феґер О.В.

Особенности и тенденции кадрового обеспечения средним медперсоналом в Закарпатска области
ГВУЗ «Ужгородский национальный университет»,
медицинский факультет, г. Ужгород, Украина

Rogach I.M., Keretsman A.O., Feger O.V.

Features and trends of staffing for the average medical staff in the Zakarpattya region
SHEI “Uzhhorod National University”,
Medical faculty, Uzhhorod, Ukraine

Вступ

Проблеми у сфері кадрового забезпечення в Україні є чисельними та комплексними. Деякі спеціалісти визначають ситуацію як кризову, яка може стати реальною загрозою здоров'ю населенню країни [1,2]. В аспекті розуміння ролі кадрового потенціалу для забезпечення універсального доступу до охорони здоров'я ВООЗ рекомендує орієнтуватися на дефіцит між потребою в медичних працівниках та їх наявністю [3].

Таким чином, одними із основних питань, які мають бути вирішені для забезпечення реформи галузі охорони здоров'я, повинні бути питання кадрового забезпечення сфери охорони здоров'я [4,5]. Про це вказують і міжнародні експерти, визначаючи метою кадрової політики в рішенні проблем охорони здоров'я – підготовку потрібних працівників потрібної кваліфікації, у потрібному місці, які виконуватимуть необхідні завдання [6]. При цьому, з метою реагування на кризові ситуації для вирішення існуючих проблем необхідно передбачати майбутні події. Шаблонний підхід у цьому випадку працювати не буде, оскільки ефективні стратегії в сфері кадрових ресурсів повинні відповідати унікальним умовам і особливостям ситуації кожної конкретної країни та регіону [7].

Загалом, як наголошують експерти, кадрова криза здебільшого стосується середнього медичного персоналу. Щорічні темпи приросту медичних сестер є переважно негативними, а 2018 рік став переламним у динаміці медичних кадрів, оскільки прискорюються темпи скорочення лікарів, медичних сестер, фельдшерів та акушерів. Водночас, співвідношення кількості медичних сестер та лікарів в Україні має тенденцію до зниження, зокрема саме через негативні темпи приросту кількості медичних сестер, і є нижчим за середньоєвропейський показник.

Географічний розподіл щільності лікарів та медичних сестер є нерівномірним у всіх регіонах України,

однак Закарпатську область експерти відносять до однієї з найнижчою щільністю як лікарів, так і медичних сестер [8].

З огляду на існуючі і прогнозні тенденції, пріоритети державної політики України та рекомендації ВООЗ щодо удосконалення кадрового забезпечення системи охорони здоров'я України ситуаційний аналіз особливостей і тенденції кадрового забезпечення на регіональному рівні має особливу актуальність, що визначило мету і завдання дослідження.

Мета роботи – оцінити динаміку кадрового забезпечення середнім медперсоналом на регіональному рівні, визначити прогалини та пріоритетні потреби в них для обґрунтування напрямів вирішення проблем дефіциту середнього медперсоналу.

Матеріали та методи

Методологія дослідження передбачала використання комплексу методів: бібліографічного, інформаційно-аналітичного, медико-статистичного.

У завдання дослідження входило вивчення показників забезпеченості середнім медперсоналом населення Закарпатської області, в т.ч. і в розрізі окремих біогеохімічних зон та окремих адміністративних районів, аналіз регіональних відмінностей кадрового забезпечення, дослідження тенденцій забезпечення кадровими ресурсами в динаміці 2014–2018 рр.

Джерелами інформації були дані наукової літератури, офіційні документи ВООЗ, Центру медичної статистики МОЗ України та Закарпатського обласного медичного інформаційно-аналітичного центру (форми 17, 20 та 47).

Результати дослідження та їх обговорення

В системі Міністерства охорони здоров'я України на кінець 2018 р. зареєстровано 8999,75 штатних посад

середнього медперсоналу в бюджетних та госпрозрахункових закладах охорони здоров'я Закарпатської області. При цьому, зайняті посади становлять 8389 штатних одиниць, з яких фізичними особами – 9400 од. Таким чином, в Закарпатській області розрив між штатними посадами та фізичними особами на кінець 2018 року становить -400,25, водночас, вакантними залишаються 610,75 посад молодших спеціалістів з медичною освітою.

Укомплектованість штатних посад середнього медперсоналу фізичними особами в області становить 93,2%, що в цілому є вищим за відповідний показник в Україні (91,07%), натомість, показник укомплектованості

штатних посад з урахуванням сумісництва є меншим за середній національний – 89,2% проти 91,83% (табл. 1).

Результати аналізу кадрового забезпечення закладів охорони здоров'я (ЗОЗ) середнім медперсоналом у Закарпатській області в динаміці за 2014–2018 рр. свідчать про зниження показника на 213,75 од., як і в Україні в цілому на 16161,5 од. При цьому, як в області, так і в Україні, відмічається поступове зниження показника забезпеченості середнім медперсоналом із розрахунку на 10 тис. населення. Зокрема, за досліджувані п'ять років у регіоні показник знизився з 73,47 до 71,69 на 10 тис. населення, в Україні – з 84,3 до 81,98 на 10 тис. відповідно (табл. 2).

Таблиця 1. Посад середнього медперсоналу в бюджетних та госпрозрахункових закладах охорони здоров'я Закарпатської області та України в 2018 р.

Показник	Закарпатська область	Україна
Штатні посади	8999,75	344161,25
Зайняті посади	8389	316057,25
Фізичні особи на зайнятих посадах	9400	313412
Різниця між штатними та зайнятими посадами	610,75	28104
Різниця між штатними посадами та фізичними особами	-400,25	30749,25
% укомплектованості штатних посад із урахуванням сумісництва	93,2	91,07
% укомплектованості штатних посад фізичними особами	89,2	91,83

Таблиця 2. Динаміка чисельності середнього медперсоналу та забезпеченість на 10 тис. населення (2014–2018 рр., Україна, Закарпатська область)

Регіон	Абсолютні числа		На 10 тис. населення	
	2014 р.	2018 р.	2014 р.	2018 р.
Україна	360322,75	344161,25	84,3	81,98
Закарпатська область	9213,5	8999,75	73,47	71,69

Як видно з представлених результатів, забезпеченість середнім медперсоналом (із розрахунку на 10 тис. населення) в Закарпатській області на 14,5% поступається відповідним загальнодержавним показникам. При чому, така картина характерна з 2014 року, коли регіональний показник забезпеченості середнім медперсоналом був на 11,6% меншим за загальноукраїнський.

Аналіз кадрового забезпечення середнім медперсоналом у 2018 році в розрізі окремих природничих (біогеохімічних) зон Закарпатської області свідчить про суттєву диспропорцію всіх показників. Так, найбільше посад середнього медперсоналу в системі МОЗ України на кінець 2018 року було зареєстровано в бюджетних та госпрозрахункових закладах охорони здоров'я низинної зони Закарпатської області (Ужгородський, Мукачівський, Берегівський та Виноградівський райони) – 580,2 штатних одиниць. При цьому, в передгірській зоні (Іршавський, Перечинський, Тячівський, Свалявський та Хустський райони) зареєстровано 513,1 штатних одиниць, а в гірській зоні області (Великобerezнянський, Рахівський, Воловецький та Міжгірський райони) – 275,8 од. Натомість, з розрахунку на 10 тис. населення найбільше посад середнього медперсоналу в ЗОЗ області припадає на

гірську зону – 60,7 од. проти 52,5 од. у низинній зоні та 52,0 од. у передгірській.

Розрив між штатними посадами та фізичними особами на кінець 2018 року виявлено тільки у ЗОЗ низинної зони (19,8 од.), натомість, у гірській та передгірській зоні, навпаки, кількість фізичних осіб перевищує кількість штатних посад (на 22,2 та 95,3 осіб відповідно), що свідчить про виконання роботи середнім медперсоналом у цих зонах в меншому обсязі, ніж передбачено нормативами (наприклад обіймання посади на 0,5 ставки) (табл. 3).

При цьому, показник укомплектованості штатних посад середнього медперсоналу відповідає нормативам якісного забезпечення медичної допомоги в усіх зонах області. Так, найбільшим показник укомплектованості виявився в передгірській зоні і становить 95,2% проти 90,2% у низинній зоні та 93,8 % у гірській. Поряд із цим, в усіх зонах Закарпатської області відмічається дефіцит кадрів середнього медперсоналу. Найбільше вакантних посад середнього медперсоналу виявлено у ЗОЗ низинної зони (55,7 од.), дещо менше у гірській (17 од.) та передгірській (24,8 од.) зонах. Відповідно, такі дані визначають високий рівень сумісництва. Так, показник укомплектованості штатних посад середнього

медперсоналу фізичними особами з урахуванням сумісництва найбільшим виявився в низинній зоні – 93,4%, дещо меншим у гірській та передгірській зонах – 86,8% та 80,3% відповідно. Слід наголосити, що така тенденція показників характерна з 2014 року (табл. 4).

Таблиця 3. Чисельність середнього медперсоналу та забезпеченість на 10 тис. населення в окремих біогеохімічних зонах Закарпатської області в 2018 році

Чисельність посад середнього медичного персоналу в бюджетних та госпрозрахункових закладах	Штатні		Зайняті посади		Фізичні особи	
	Абсолютні числа	На 10 тис. населення	Абсолютні числа	На 10 тис. населення	Абсолютні числа	На 10 тис. населення
Закарпатська область	8999,75	71,69	8389	66,83	9400	74,88
Низинна зона	580,2	52,5	514,5	45,3	550,4	48,0
Передгірська зона	275,8	52,0	488,3	49,2	608,4	60,5
Гірська зона	513,1	60,7	258,8	57,6	298	65,8

Таблиця 4. Укомплектованість закладів охорони здоров'я середнім медперсоналом у різних біогеохімічних зонах Закарпатської області в динаміці у 2014 та 2018 рр.

Чисельність посад середнього медичного персоналу в бюджетних та госпрозрахункових закладах	Біогеохімічна зона					
	Низинна		Передгірська		Гірська	
	2014	2018	2014	2018	2014	2018
Штатні одиниці	612,6	580,2	540	513,1	275,4	275,8
Зайняті посади	581,1	514,5	535,1	488,3	268	258,8
Фізичні особи	651,4	550,4	696,8	608,4	313,25	298
% укомплектованості штатних посад фізичними особами	94,9	90,2	99,0	95,2	97,3	93,8
% укомплектованості штатних посад із урахуванням сумісництва	89,2	93,4	76,8	80,3	85,6	86,8

Як видно із представлених вище даних, у динаміці за досліджувані роки відсоток укомплектованості штатних посад середнього медперсоналу фізичними особами зменшився в усіх зонах Закарпатської області: на 4,7% у низинній зоні, на 3,8% у передгірській зоні та на 3,5% у гірській зоні. Натомість, відсоток укомплектованості штатних посад із урахуванням сумісництва зріс в усіх зонах (на 4,2% у низинній зоні, на 3,5% у передгірській зоні та на 1,2% у гірській зоні), що розкриває проблему дефіциту кадрів середнього медичного персоналу в області внаслідок внутрішньої та/або зовнішньої міграції працівників сектору охорони здоров'я. Водночас, на нашу думку це свідчить про те, що проблема неуккомплектованості посад вирішується внутрішнім сумісництвом.

Аналіз показників укомплектованості середнім медперсоналом ЗОЗ області в розрізі окремих адміністративних районів окремих біогеохімічних зон виявив, що рівень показника перевищує 90% поріг майже у всіх районах, окрім Ужгородського та Березівського районів низинної зони, які є прикордонними. І хоч показники відповідають нормативним значенням, у динаміці за 2014–2018 рр. спостерігається їх зниження в усіх адміністративних районах області незалежно від біогеохімічної зони (рис. 1).

Таким чином, проблема кадрового забезпечення середнім медперсоналом з року в рік поглиблюється і

може бути пов'язана з міграцією працівників сектору охорони здоров'я в інші галузі або в інші країни.

Про поглиблення кадрової кризи може свідчити також суттєва диспропорція показників забезпеченості населення області середнім медперсоналом, який у 2018 р. коливається від 42,6 на 10 тис. населення в Мукачівському районі до 71,3 на 10 тис. населення у Воловецькому районі. При цьому, як свідчить аналіз показників забезпеченості населення області середнім медперсоналом у динаміці за 2014–2018 рр. відмічається поступовий їх спад у всіх адміністративних районах, окрім Великоберезнянського, Воловецького, Ужгородського та Хустського районів. Таку тенденцію до збільшення показників забезпеченості населення цих районів поряд із зменшенням чисельності середнього медперсоналу в них може бути пов'язано із більшими темпами скорочення чисельності населення цих адміністративних районів порівняно зі скороченням чисельності фахівців (рис. 2).

Аналіз кваліфікаційного рівня середнього медперсоналу ЗОЗ Закарпатської області виявив досить високий показник фахівців, які мають кваліфікаційну категорію. Зокрема, у 2018 р. показник кваліфікаційного рівня середнього медперсоналу склав 68,1%. Найвищими показники атестації до загального числа медперсоналу виявилися серед фельдшерів – 71,1% (табл. 5).

Слід наголосити також, що найбільшою серед середнього медперсоналу з атестацією є питома вага

працівників з вищою категорією – 73,7% (I категорію мають 13,2%, II – 12,4%). Зокрема, серед фельдшерів вищу категорію мають 73,9%, I – 14,6%, II – 15,4%; серед акушерок вищу категорію отримали 78,1%, I – 13,3%, II – 8,6%; серед медичних сестер в усіх установах вища категорія присвоєна 73,4%, I – 14,4%, II – 12,3%.

Перспективи подальших досліджень

Виявлені особливості та тенденції кадрового забезпечення середнім медперсоналом на регіональному рівні потребують поглибленого аналізу причин для обґрунтування напрямів вирішення проблем їх дефіциту.

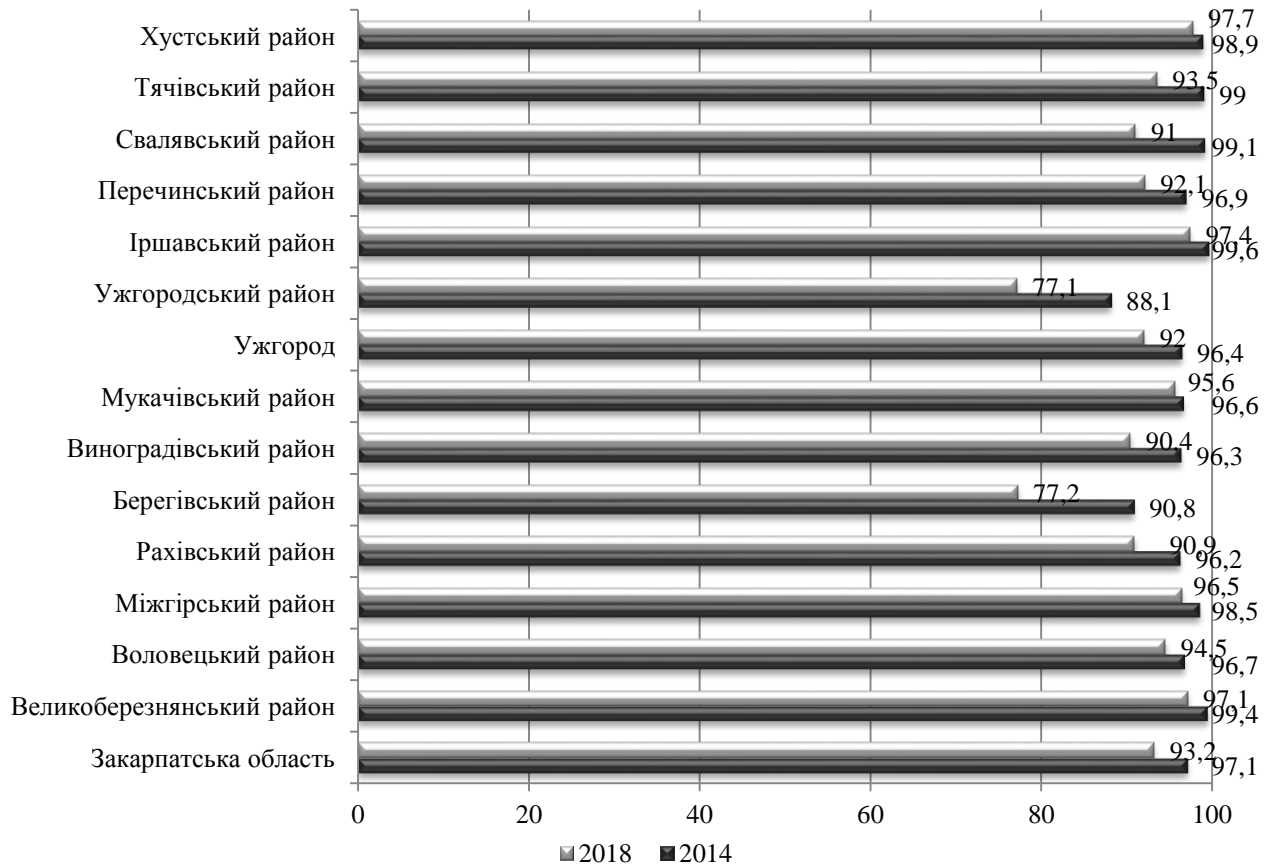

Рис. 1. Укомплектованість штатних посад середнього медперсоналу ЗОЗ Закарпатської області в розрізі окремих адміністративних районів у 2018 р.

Таблиця 5. Кваліфікаційний рівень середнього медперсоналу ЗОЗ Закарпатської області на кінець 2018 року

Відомості про атестацію середнього медичного персоналу	Всього	Із них мають кваліфікаційну категорію	У тому числі			% атестованих до загального числа медперсоналу
			вищу	I	II	
Середній медичний персонал	9400	6402	4717	891	794	68,11
у т.ч. фельдшери	769	547	404	59	84	71,13
акушерки	464	324	253	43	28	69,83
медичні сестри в усіх установах	7207	4889	3587	703	599	67,84

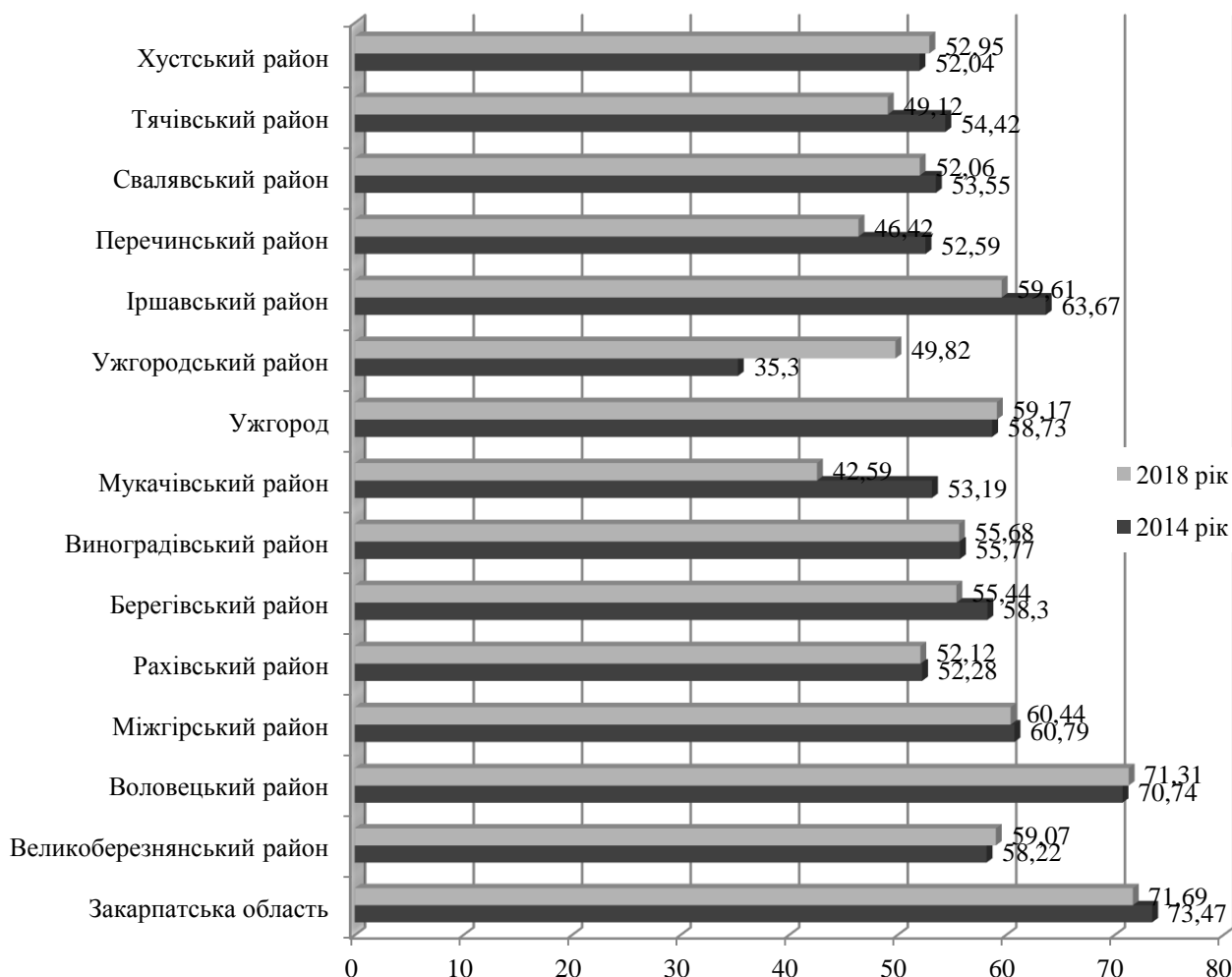

Рис. 2. Динаміка показників забезпеченості населення різних адміністративних районів Закарпатської області середнім медперсоналом за 2014–2018 рр. (на 10 тис. населення)

Висновки

Аналіз статистичних даних виявив тенденцію до скорочення показників забезпеченості середнім медперсоналом на регіональному рівні: за 2014–2018 рр. в Закарпатській області показник знизився з 73,47 до 71,69 на 10 тис. населення.

Аналіз кадрового забезпечення середнім медперсоналом у 2018 році в розрізі окремих біогеохімічних зон Закарпатської області свідчить про суттєву диспропорцію показників. Встановлено, що при відповідних нормативним значенням показників укомплектованості (у передгірській зоні 95,2% проти 90,2% у низинній та 93,8% у гірській), в усіх біогеохімічних зонах відмічається дефіцит кадрів середнього медперсоналу (найбільше в ЗОЗ низинної зони – 55,7 од.).

Виявлено тенденцію до зниження показників укомплектованості в динаміці за 2014–2018 рр. в усіх зонах Закарпатської області (найбільше в низинній зоні – на 4,7%), при одночасному зростанні коефіцієнта сумісництва (найбільше в низинній зоні – на 4,2%), що

розкриває проблему дефіциту кадрів середнього медичного персоналу в області внаслідок внутрішньої та/або зовнішньої міграції працівників сектору охорони здоров'я. Суттєва диспропорція показників забезпеченості населення області середнім медперсоналом у 2018 р. (від 42,6 на 10 тис. населення в Мукачівському районі до 71,3 на 10 тис. населення у Воловецькому районі) також свідчить про поглиблення кадрової кризи.

Аналіз кваліфікаційного рівня середнього медперсоналу ЗОЗ Закарпатської області виявив досить високий показник фахівців, які мають кваліфікаційну категорію (68,1%). Найвищими показники атестації до загального числа медперсоналу виявилися серед фельдшерів – 71,1%.

Таким чином, сучасна державна кадрова політика у сфері охорони здоров'я повинна орієнтуватися на загальноосвітні тенденції й враховувати регіональні особливості кадрового забезпечення. Зокрема, при вирішенні проблем дефіциту середнього медперсоналу необхідно відштовхуватися від внутрішніх умов, позицій і особливостей регіону.

Література

1. Роль управління кадровими ресурсами у покращенні результатів діяльності системи охорони здоров'я України. – Київ, 2009. – С. 11–13.
2. Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року / Резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 25 вересня 2015 року.
3. Health workforce requirements for universal health coverage and the sustainable development goals. Background paper No. 1 to the Global Strategy on Human Resources for Health. WHO [Internet]. Available from: <http://www.who.int/about/licensing/>.
4. Stepurko, T., Pavlova, M., & Groot, W. (2016) Overall satisfaction of health care users with the quality of and access to health care services: a cross-sectional study in six Central and Eastern European countries. BMC health services research, 16(1), 342.
5. Соціологічна група «Рейтинг». Стан медичної сфери в Україні. Жовтень 2016. Доступно URL: http://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_report_healthcare_102016.pdf.
6. Совместная работа на благо здоровья / Доклад о состоянии здравоохранения в мире, [Collaboration for Health/ World Health Report] WHO: [Internet]. Available from: http://www.who.int/publications/list/whr2006_overview/ru/index.html.
7. Третий глобальный форум по кадровым ресурсам здравоохранения «Кадровые ресурсы здравоохранения: основа для обеспечения всеобщего охвата медико-санитарными услугами и повестка дня в области развития на период после 2015 года»; 2013 Ноября 10-13; Ресифи, Бразилия.
8. Богдан Д., Бойко А., Василькова А. та ін. Кадрові ресурси системи охорони здоров'я в Україні. Ситуаційний аналіз. Проект USAID «Підтримка реформи охорони здоров'я». Київ, 2019.

Дата надходження рукопису до редакції: 11.10.2019 р.

Мета роботи – оцінити динаміку кадрового забезпечення середнім медперсоналом на регіональному рівні, визначити прогалини та пріоритетні потреби в них для обґрунтування напрямів вирішення проблем дефіциту середнього медперсоналу.

Матеріали та методи. За допомогою бібліографічного, інформаційно-аналітичного та медико-статистичного методів проаналізовано динаміку показників кадрового забезпечення середнім медперсоналом населення Закарпатської області в динаміці за 2014–2018 рр. на основі даних наукової літератури, офіційних документів ВООЗ, Центру медичної статистики МОЗ України та Закарпатського обласного медичного інформаційно-аналітичного центру (форми 17, 20 та 47).

Результати. За допомогою комплексу наукових методів проведено аналіз показників забезпеченості середнім медперсоналом населення Закарпатської області, в т.ч. і в розрізі окремих біогеохімічних зон та окремих адміністративних районів, вивчено регіональні відмінності кадрового потенціалу, проведено дослідження тенденцій забезпечення кадровими ресурсами в динаміці 2014–2018 рр.

Висновки. У динаміці за 2014–2018 рр. в Закарпатській області виявлено тенденцію до скорочення показників забезпеченості середнім медперсоналом, зниження показників укомплектованості, при одночасному зростанні коефіцієнта сумісництва в усіх біогеохімічних зонах, що розкриває проблему дефіциту кадрів середнього медичного персоналу в області.

Аналіз кваліфікаційного рівня працівників свідчить про високий показник їх атестації (68,1%), зокрема серед фельдшерів (71,1%).

При вирішенні проблем дефіциту середнього медперсоналу необхідно відштовхуватися від внутрішніх умов, позицій і особливостей регіону.

Ключові слова: середній медперсонал, показники забезпеченості, Закарпатська область, динаміка та тенденції.

Цель работы – оценить динамику кадрового обеспечения средним медперсоналом на региональном уровне, определить пробелы и приоритетные потребности в них для обоснования путей решения проблем дефицита среднего медперсонала.

Материалы и методы. С помощью библиографического, информационно-аналитического и медико-статистического методов проанализирована динамика показателей кадрового обеспечения средним медперсоналом населения Закарпатской области в динамике за 2014–2018 гг. на основании данных научной литературы, официальных документов ВОЗ, Центра медицинской статистики МЗ Украины и Закарпатского областного медицинского информационно-аналитического центра (формы 17, 20 и 47).

Результаты. С помощью комплекса научных методов проведен анализ показателей обеспеченности средним медперсоналом населения Закарпатской области, в т.ч. и в разрезе отдельных биогеохимических зон и отдельных административных районов, изучено региональные различия кадрового потенциала, проведено исследование тенденций обеспечения кадровыми ресурсами в динамике за 2014–2018 гг.

Выводы. В динамике за 2014–2018 гг. в Закарпатской области выявлена тенденция к сокращению показателей обеспеченности средним медперсоналом, снижение показателей укомплектованности, при одновременном росте коэффициента совместительства во всех биогеохимических зонах, что раскрывает проблему дефицита кадров среднего медицинского персонала в области.

Анализ квалификационного уровня работников свидетельствует о высоком показателе их аттестации (68,1%), в особенности среди фельдшеров (71,1%).

При решении проблем дефицита среднего медперсонала необходимо отталкиваться от внутренних условий, позиций и особенностей региона.

Ключевые слова: средний медперсонал, показатели обеспеченности, Закарпатская область, динамика и тенденции.

The purpose of the work is to evaluate the dynamics of the nursing workforce at the regional level, identify gaps and priority needs in order to justify the directions of addressing the deficit of the nursing staff.

Materials and methods. Using the bibliographic, information-analytical and medical-statistical methods, the dynamics of indicators of personnel support of average medical personnel in Transcarpathian region in the 2014–2018 dynamics were analyzed on the basis of data from scientific literature, official documents of WHO, the Center for Medical Statistics of the Ministry of Health of Ukraine and the Transcarpathian region – analytical center (forms 17, 20 and 47).

Results. Using the complex of scientific methods the analysis of indicators of provision of average medical staff of the population of the Transcarpathian region, including and in the context of individual biogeochemical zones and individual administrative areas, regional differences in human resources were studied, trends in the supply of human resources in the dynamics of 2014–2018 were studied.

Conclusions. In the 2014–2018 dynamics in the Transcarpathian region, a tendency towards a decrease in the average medical staff supply indicators, a decrease in the staffing indicators, with a simultaneous increase in the coefficient of compatibility in all biogeochemical zones was revealed, which reveals the problem of shortage of personnel in the average medical staff.

The analysis of the qualification level of employees shows a high rate of their certification (68.1%), in particular among paramedics (71.1%).

When addressing problems of shortage of average medical personnel it is necessary to start from the internal conditions, positions and features of the region.

Key words: average medical staff, security indicators, Transcarpathian region, dynamics and trends.

Конфлікт інтересів: відсутній.

Conflicts of interest: authors have no conflicts of interest to declare.

Відомості про авторів

Рогач Іван Михайлович, – д. мед. н., проф., завідувач кафедри соціальної медицини та гігієни Медичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»; м. Ужгород, пл. Народна, 1.
+380 (95) 403-87-56; ivan.rogach@uzhnu.edu.ua, ORCID 0000-0001-6112-3934.

Керетман Анжеліка Олексіївна – к. мед. н., доц., доцент кафедри соціальної медицини та гігієни Медичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»; м. Ужгород, пл. Народна, 1.
+380 (50) 630-92-27, angelika.keretsman@gmail.com, ORCID 0000-0002-8902-2227.

Фегер Ольга Василівна – асистент кафедри громадського здоров'я і гуманітарних дисциплін Медичного факультету № 2 ДВНЗ «Ужгородський національний університет»; м. Ужгород, вул. Університетська, 21.
+380 (66) 347-76-65, olga.feger@uzhnu.edu.ua, ORCID 0000-0002-7615-9347.